

Το συντεχνιακό φαινόμενο

Εισήγηση Κώστα Σημίτη

Οι εκφράσεις συντεχνία, συντεχνιακή αντιμετώπιση χρησιμοποιούνται όλο και πιο συχνά στην ελληνική πολιτική για να χαρακτηριστεί η στάση οργανωμένων ομάδων κατά τη διεκδίκηση των αιτημάτων τους. Οι εκφράσεις έχουν αρνητικό χαρακτήρα και θέλουν να αντιδιαστείλουν τη συγκεκριμένη συμπεριφορά προς άλλες κοινωνικά ή πολιτικά αποδεκτές.

Συντεχνία αποκαλούμε μία οργανωμένη ομάδα με ειδικά συμφέροντα επαγγελματικά κατά κανόνα, που επιδιώκει συστηματικά την προώθησή τους αδιαφορώντας αν αντιτίθενται με συμφέροντα άλλων και μάλιστα του κοινού. Η συντεχνιακή στάση, είναι σύμφωνα με την καθομιλούμενη, στάση η οποία κυριαρχείται από την ειδική λογική της ομάδας και όχι από μία πλατύτερη κοινά αποδεκτή αντίληψη.

Η συντεχνία δεν είναι λοιπόν παρά μία ομάδα ατόμων που υπερασπίζεται τα συμφέροντά της όπως τόσες άλλες ομάδες ατόμων στη σύγχρονη κοινωνία. Η συμπεριφορά της είναι όμοια προς την συμπεριφορά όλων εκείνων που αγωνίζονται και πιέζουν για την κατοχύρωση και προώθηση των αιτημάτων τους. Το κρίσιμο ερώτημα για να προσδιορίσουμε το φαινόμενο που απασχολεί την ελληνική πολιτική ζωή είναι : Πότε και γιατί η συμπεριφορά μίας οργανωμένης ομάδας από θεμιτή και κοινωνικά αποδεκτή γίνεται αθέμιτη και κατακριτέα;

Μία πρώτη ερμηνεία του φαινομένου των οργανωμένων συμφερόντων και των ομάδων πρέσης έδωσε η θεωρία του πλουραλισμού.

Σύμφωνα μ'αυτή στην κοινωνία δρά απροσδιόριστος αριθμός ανταγωνιζομένων ομάδων για να προωθήσουν τα συμφέροντά τους αυτόνομα, χωρίς μεταξύ τους ιεραρχία, χωρίς κρατική έγκριση και χωρίς κρατικό έλεγχο. Η αντιπροσωπευτικότητά τους άλλοτε μεγάλη και άλλοτε όχι προκύπτει από την εθελοντική αποδοχή των σκοπών τους από τους ενδιαφερόμενους. Η ισορροπία στο κοινωνικό σύστημα επέρχεται από τη σύγκρουση και αντιπαράθεση των αντιτιθεμένων ενεργειών. Η κοινωνική εξέλιξη χαρακτηρίζεται από μία σειρά συνεχών συμβιβασμών μεταξύ των ομάδων.

Η καθημερινή εμπειρία δείχνει ότι η πλουραλιστική θεωρία δεν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα. Οργανωμένες ομάδες συμφερόντων υπάρχουν, δρουν αυτόνομα, αλλά η δράση τους δεν αποκαθιστά έναν αποδεκτό και συμφέροντα για όλους συμβιβασμό. Στην διαπάλη επικρατούν εκείνοι οι οποίοι είναι πιο αποτελεσματικά οργανωμένοι, έχουν καλύτερες προσβάσεις στο διοικητικό μηχανισμό και ισχυρότερα μέσα πίεσης. Τα αποτελέσματα του αγώνα εξαρτώνται από τη στρατηγική τοποθέτηση των μελών της ομάδας μέσα στην κοινωνική δομή και τη πολιτική-θεσμική θέση της οργάνωσης. Η δύναμη των πελατών του κρατικού αερομεταφορέα είναι πολύ μικρότερη από τη δύναμη των πιλότων ή των ελεγκτών της εναέριας κυκλοφορίας παρ'όλο που οι πελάτες είναι ασύγκριτα περισσότεροι. Το θεωρητικό σχήμα δεν αληθεύει και ως προς τον ισχυρισμό ότι η δύναμη πρόσβασης όλων των ομάδων στη κρατική μηχανή είναι ή ίδια. Άλλες ομάδες συμμετέχουν ενεργά και άλλες όχι στη διαμόρφωση της κυβερνητικής πολιτικής. Η γνώμη των εξαγωγέων οπωροκηπευτικών ακούγεται πριν από τη διαμόρφωση οποιασδήποτε ρύθμισης που αφορά τις εξαγωγές του είδους, ενώ οι επιβάτες των λεωφορείων δεν επηρεάζουν τις ρυθμίσεις που

τους αφορούν. Υπάρχουν ομάδες, οι οποίες διαθέτουν μέλη που είναι ταυτόχρονα ενεργά μέλη πολιτικών κομμάτων και έτσι διαμορφώνουν την πολιτική των κομμάτων. Επιχειρηματίες στα συντηρητικά και συνδικαλιστές στα προοδευτικά κόμματα καθορίζουν σε σημαντικό βαθμό την κομματική στάση. Το αποτέλεσμα όλων αυτών είναι ότι ο συμβιβασμός που επαγγέλεται η θεωρία είναι ανύπαρκτος. Στην πραγματικότητα οι αντιθέσεις επιλύονται σε βάρος των κοινωνικών ομάδων που αδυνατούν να διαθέσουν αποτελεσματική εκπροσώπηση.

Την πλουραλιστική θεωρία έχει αντικαταστήσει στην πολιτική επιστήμη τελευταία η θεωρία του κορπορατισμού ή νεοκορπορατισμού. Η θεωρία ξεκινά από τη διαπίστωση ότι το κράτος και τα οργανωμένα συμφέροντα είναι στενά συνδεδεμένα και ότι οι κοινωνικές ομάδες παίζουν έναν ενεργό ρόλο στη διαμόρφωση και εφαρμογή της οικονομικής και κοινωνικής πολιτικής.

Παραδείγματα της διασύνδεσης υπάρχουν πολλά. Το κράτος αντλεί σε μεγάλο βαθμό τα στοιχεία τα οποία του είναι απαραίτητα για τη διαμόρφωση της πολιτικής του από την πληροφόρηση που του παρέχουν οι ενδιαφερόμενοι και τις έρευνες που διεξάγουν.

Οι εξαγωγικές επιδοτήσεις καθορίζονται με βάση την πληροφόρηση που παρέχουν οι εξαγωγείς για τον ανταγωνισμό στις εξωτερικές αγορές, οι φορολογικές απαλλαγές ή ρυθμίσεις με βάση τα στοιχεία για τα κέρδη των επαγγελματιών ή αυτοαπασχολούμενων που παρέχουν οι ίδιοι κ.λ.π. Η διοίκηση εξετάζει σε διάλογο με τους ενδιαφερόμενους νέες νομοθετικές ή παρεμβατικές ρυθμίσεις για να σταθμίσει επιπτώσεις και αντιδράσεις. Το κράτος επαφίεται στους ίδιους τους ενδιαφερόμενους για να καταστήσουν αποδεκτή την πολιτική που συμφωνήθηκε μαζί τους, να πείσουν

και να τιθατεύσουν τα μέλη τους. Αυτό μπορεί να αφορά π.χ. τόσο τις τιμές που συμφωνεί ο κλάδος με το Υπουργείο Εμπορίου όσο και τις αυξήσεις των μισθών που καθορίζονται από την κυβέρνηση σε συνεννόηση με τους εργοδότες και την ανώτατη συνδικαλιστική εκπροσώπηση. Η σχέση κράτους και συμφερόντων δεν είναι σχέση η οποία εξαντλείται σε άσκηση πίεσης από μέρους των συμφερόντων αλλά σχέση πολυεπίπεδη όπου όλοι οι συμμετέχοντες αλληλοεπηρεάζονται και αλληλοπροσδιορίζουν τη δράση τους. Η διαχωριστική γραμμή μεταξύ των λειτουργιών της πολιτείας και των οργανωμένων συμφερόντων παύει να είναι σαφής. Οι λειτουργίες αλληλοσυμπληρώνονται, αλληλοκαλύπτονται, αλληλοεπηρεάζονται. Η θεωρία του κορπορατισμού υποστηρίζει ότι εφ' όσον η λειτουργία της σύγχρονης κοινωνίας προϋποθέτει τη συμμετοχή και συνεργασία των οργανωμένων συμφερόντων η θεσμοποίηση της συμμετοχής αυτής άτυπη ή τυπική μπορεί να περιορίσει το φαινόμενο της αυθαίρετης και ιδιοτελούς παρέμβασης των ομάδων. Ο κορπορατισμός είναι "τρόπος οργάνωσης του προηγμένου καπιταλισμού ο οποίος εντάσσει στο σύστημα οργανωμένες ομάδες μέσω αμοιβαίων αλληλοεπιδράσεων στο επίπεδο των ηγεσιών και κινητοποίησης και κοινωνικού ελέγχου στο επίπεδο των μαζών".

Ο κορπορατισμός είναι αποτέλεσμα της εξέλιξης από το κράτος νυκτοφύλακα και επιδιαιτητή των εξελίξεων της αγοράς στο κράτος πρόνοιας και το παρεμβατικό κράτος. Από τη στιγμή που ορισμένα τμήματα της κοινωνίας έκριναν ότι η διανομή των πόρων και η ικανοποίηση των αναγκών μέσω της αγοράς δημιουργεί αδικίες και δυσλειτουργίες μετέβαλαν το κράτος σε μοχλό παρέμβασης για να άρουν τις άδικες ή αρνητικές κοινωνικές και

οικονομικές συνέπειες. Δημιουργήθηκαν έτσι τομείς και δραστηριότητες όπου οι πολίτες έχουν αποκτήσει δικαιώματα, απαιτούν στήριξη, δημόσιες παροχές και την κοινωνικοποίηση μέρους του κόστους της ατομικής δραστηριότητας και της ζωής τους. Το παρεμβατικό κράτος δημιουργεί εισοδήματα διαφόρων μορφών επιπρόσθετα εκείνων που προκύπτουν από την ατομική εργασία στα πλαίσια της αγοράς. Παρέχει επιδοτήσεις σε επιχειρήσεις, ενισχύσεις σε επενδυτές, επιδοτήσεις σε ανέργους, κοινωνικές παροχές (υγεία, παιδεία), ειδικές πιστωτικές ρυθμίσεις. Οι παροχές αυτές δεν χορηγούνται με βάση μία ορισμένη τυπική διαδικασία αλλά στα πλαίσια της γενικότερης πολιτικής διαδικασίας. Οι ανάγκες δεν αναγνωρίζονται απαγωγικά από κοινά παραδεκτούς κανόνες αλλά προσδιορίζονται από την πολιτική βούληση των ανταγωνιζομένων ομάδων με βάση τις ειδικές επιδιώξεις και την ισχύ της καθεμιάς. Οι χώροι κρατικής παρέμβασης δεν είναι για τούτο προκαθορισμένοι όπως δεν είναι και καθορισμένη εκ των προτέρων η σκοπιμότητα, η μορφή και η έκταση της παρέμβασης. Το πότε και πως παρεμβαίνει η πολιτεία είναι πάντα ανοικτό. Εξαρτάται από την πολιτική συγκυρία και την εξέλιξη της διαπάλης των αδιαφόρων ομάδων. Έτσι το σύνολο σχεδόν των κοινωνικών ομάδων διεκδικεί από την πολιτεία διορθωτικές παρεμβάσεις εκεί όπου είτε οι ισχύουσες παρεμβατικές ρυθμίσεις είτε η αγορά δεν αποφέρουν την αναμενόμενη πρόσοδο ή προστασία. Τα διάφορα αιτήματα δεν συναντούν κανένα εγγενή λογικό περιορισμό πέρα από την πραγματική αδυναμία ικανοποίησής τους λόγω του κινδύνου να διαταραχθούν οι οικονομικοί και πολιτικοί συσχετισμοί που στηρίζουν την πολιτική εξουσία. Τα αιτήματα μπορεί να είναι άμετρα, γιατί η λογική της καπιταλιστικής

αγοράς απορρίφθηκε μερικά χωρίς να αντικατασταθεί με μία άλλη πειστική λογική, από την οποία να συνάγονται κανόνες, περιορισμοί και όρια.

Ο κορπορατισμός, η συμμετοχή των οργανωμένων ομάδων στη διαχείριση της πολιτικής εξουσίας αποτελεί στις αναπτυγμένες καπιταλιστικές κοινωνίες μέθοδο για την σταθεροποίηση της κοινωνίας και τη διευθέτηση των κοινωνικών αντιθέσεων. Όταν η άμεση κυβερνητική επέμβαση δεν είναι εφικτή είτε για οικονομικούς είτε για πολιτικούς λόγους η ανάθεση στις οργανωμένες ομάδες συγκεκριμένης λειτουργίας και η δημιουργία με αυτόν τον τρόπο μίας κορπορατίστικης δομής επιτρέπει στην πολιτική εξουσία την αντιμετώπιση των προβλημάτων με ελαχιστοποίηση του κόστους. Την κυβερνητική πολιτική υποκαθιστά η κοινή αποδοχής πολιτική των ενδιαφερομένων. Παράδειγμα αποτελούν οι αποφάσεις για το ωράριο σε πολλές επαρχιακές πόλεις το 1985 όταν εργαζόμενοι και εργοδότες με σύμφωνη γνώμη των νομαρχών περίδρισαν τις ώρες λειτουργίας των καταστημάτων. "Η συμμετοχή των οργανωμένων ομάδων στη διαχείριση των προβλημάτων συντείνει στο να περιορίσει και να αποπολιτικοποιήσει τις διαμάχες και να συμβιβάσει το λειτουργικά απαιτούμενο με το πολιτικά εφικτό". Συμβάλει στη διαμόρφωση των αναγκών και αιτημάτων στο στάδιο της συγκεκριμενοποίησής πριν από την προβολή τους και πετυχαίνει έτσι να συμβιβάζονται με το γενικότερο πλαίσιο πολιτικής και να είναι ικανοποιησιμα. Η συντεχνιοποίηση (corporatization) είναι ένα συνεχώς επεκτεινόμενο φαινόμενο μεταβίβασης δημόσιας εξουσίας σε ομάδες συμφερόντων σε μία προσπάθεια ένταξής τους στην κρατική πολιτική και ομογενο-

ποίησης τους. Θεωρείται γι' αυτό από πολλούς πολιτικούς αναλυτές ως ένας νέος τρόπος υπέρβασης ταξικών και κοινωνικών αντιθέσεων και αποτελεσματικότερης οργάνωσης της μεταβιομηχανικής κοινωνίας.

Η συντεχνοποίηση δεν είναι πανάκεια παρ' όλο που ανταποκρίνεται στις επιταγές για συμμετοχή των ενδιαφερομένων, διάλογο και αυτοδιαχείριση. Δημιουργεί μία σειρά από προβλήματα. Η συμμετοχή των συνδικαλιστικών οργανώσεων των εργαζομένων στη διαμόρφωση και εφαρμογή της οικονομικής πολιτικής υποβοηθεί μεν την αποδοχή της πολιτικής αλλά ταυτόχρονα συμβάλλει στον περιορισμό της ενεργής εξουσίας τους που μπορούν να ασκήσουν με τη βοήθεια κινητοποιήσεων και απεργιών. Η συμμετοχή δεν πειθαρχεί όμως στην εξουσία άρνησης που έχουν οι εργοδότες. Η συμμετοχή των εργοδοτών δεν είναι σε θέση να επιτύχει τις επενδύσεις, τις εξαγωγές ή τις επιχειρηματικές πρωτοβουλίες που αποφασίζονται κατά τις συναινετικές διαδικασίες. Κάθε επιχειρηματίας συνεχίζει να μπορεί να δρά αυτόνομα και να μπορεί να ακολουθεί διαφορετική πολιτική όταν το κλίμα δεν τον ευνοεί ή τα κέρδη παραμένουν αβέβαια. Η δεσμευτικότητα των διαδικασιών είναι λοιπόν διαφορετική για τους εργαζόμενους και τους εργοδότες.

Η δημιουργία συντεχνιακών δομών στερείται δημοκρατικής νομιμοποίησης. Η κοινοβουλευτική δημοκρατία βασίζεται στην αρχή ότι κάθε πολίτης έχει δικαίωμα ψήφου και οι ψήφοι του συνόλου των πολιτών νομιμοποιούν τα πολιτικά κόμματα να ασκούν πολιτικές εξουσίες. Η λειτουργική εκπροσώπηση (εκπροσώπηση κατά επάγγελμα) δεν βασίζεται σε ενιαία και μη αμφισβητήσιμη αρχή. Η αντιπροσω-

πευτικότητα των ομάδων προκύπτει από τις συνθήκες δημιουργίας τους και από τη θέση τους στη διαδικασία παραγωγής. Είναι από ομάδα σε ομάδα διαφορετική. Όπως και διαφορετική είναι η πίεση που μπορούν να ασκήσουν και γι' αυτό τα ανταλλάγματα που μπορούν να πετύχουν.

Η δημιουργία συντεχνιακών δομών περιορίζει τις εξουσίες του κοινοβουλίου σε ακόμη μεγαλύτερο βαθμό απ' ό,τι η επέκταση των κρατικών λειτουργιών και του κράτους πρόνοιας. Οι αποφάσεις λαμβάνονται είτε εκτός καθιερωμένων πολιτικών διαδικασιών είτε σε συνεργασίες των πολιτικών και λειτουργικών ηγεσιών, οι οποίες δεν είναι διαφανείς.

Οι συντεχνιακές λύσεις επικεντρώνονται σε βραχυπρόθεσμες αντιμετώπισεις των προβλημάτων εν αναμονή του επόμενου γύρου διαπραγματεύσεων. Δεν βασίζονται σε μία συνολική άποψη για τη διαμόρφωση της κοινωνίας, σε μία προοπτική αντιμετώπισης της κοινωνικής εξέλιξης. Συντείνουν στην ευκαιριακότητα της πολιτικής.

Η μεταβίβαση δημόσιας εξουσίας στις οργανωμένες ομάδες εξασφαλίζει μερικά ως αντάλλαγμα το ελέγξιμο της δράσης τους. Μερικά όμως μόνο. Οι ανέλεγκτες κοινωνικές εξουσίες τους παραμένουν μεγάλες. Κοινωνικές εξουσίες, οι οποίες μπορούν να αποτελέσουν ανασχετικό παράγοντα σε πολιτικές που τείνουν ν' αλλάξουν συσχετισμούς δυνάμεων, να ορθολογικοποιήσουν την παραγωγική διαδικασία ή να αναδιανείμουν πόρους. Οι αντιδράσεις είναι ιδιαίτερα έντονες σε περίοδο οικονομικών κρίσεων όταν απαιτείται η σταθεροποίηση της οικονομίας και μία νέα διαρθρωτική πολιτική.

Η αναγνώριση ενός θετικού ρόλου στις οργανωμένες ομάδες δεν σημαίνει ότι κάθε συντεχνιακή συμπεριφορά είναι θεμιτή. Κάθε ομάδα πρέπει να έχει τη δυνατότητα να προβάλλει τα αιτήματά της και να αναπτύσσει δραστηριότητα για την αποδοχή τους. Αλλά η ουσία των αιτημάτων όσο και τα μέσα επιβολής τους πρέπει να μπορούν να υποστούν κριτική. Η κοινωνία πρέπει να έχει επιπρόσθετα τη δυνατότητα να αντιπαρατεθεί σε αιτήματα και σε μέσα επιβολής τους που θα προκαλέσουν δυσλειτουργίες. Η δυσκολία έγκειται στον καθορισμό ενός κριτηρίου το οποίο δικαιολογεί την πολιτεία να επέμβει και να χρησιμοποιήσει τα μέσα καταστολής της. Ένιαίο κριτήριο δεν μπορεί να υπάρχει μία που η κρίση για το αθέμιτο ή μή συμπεριφοράς εξαρτάται από συγκεκριμένη αντίληψη για τη λειτουργία της κοινωνίας και οι αντιλήψεις διαφέρουν από κόμματα, τάξεις, στρώματα.

Η έκταση στην οποία συμβάλουν οι οργανωμένες ομάδες στη διαχείριση της πολιτικής εξουσίας και στην επίλυση των προβλημάτων διαφέρει από χώρα σε χώρα ανάλογα με τις εθνικές παραδόσεις, τις μορφές οργάνωσης του συνδικαλιστικού κινήματος, τις οικονομικές συνθήκες και την αποτελεσματικότητα της διοίκησης.

Η ελληνική κοινωνία παρουσιάζει σε σχέση με τις αναπτυγμένες βιομηχανικές χώρες ιδιαιτερότητες στη δομή της. Οι αγρότες αποτελούν ακόμη ένα υψηλό ποσοστό του συνολικού πληθυσμού, οι βιομηχανικοί εργάτες είναι περιορισμένοι στον αριθμό, οι απασχολούμενοι στο δημόσιο τομέα είναι αντίθετα πολλοί, οι αυτοαπασχολούμενοι πολύ περισσότεροι απ'ότι οι άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Η ιδιαιτερότητα αυτή συνεπάγεται την ύπαρξη πολλών

ομάδων και στρατιάτων με αλληλοσυγκρουόμενα ειδικά συμφέροντα και επιδιώξεις. Η ομοιογένεια και η κοινωνική συναίνεση είναι περιορισμένη. Πολλές από τις ομάδες αυτές έχουν εξασφαλίσει διαφορετική μεταχείριση εκείνης που επιφυλάσσεται στον υπόλοιπο πληθυσμό είτε σε φορολογικά είτε σε ασφαλιστικά είτε σε εργασιακά θέματα και έχουν αναπτύξει έντονη τη νοοτροπία μιάς ξέχωρης κατηγορίας με ειδικές απαιτήσεις. Η νοοτροπία καθορίζει τη στάση του συνόλου της ελληνικής κοινωνίας.

Η κοινωνία αυτή θεωρεί θεμιτό οι κοινωνικές ομάδες να διασφαλίζουν, επικαλούμενες "δικαιώματα" ή "ιδιαιτερότητες", ρυθμίσεις οι οποίες τους παρέχουν ιδιαίτερη μεταχείριση. Έχει αποδεχθεί ότι τα διάφορα συμφέροντα μπορούν να πιέζουν με οποιοδήποτε σχεδόν μέσο για την κατοχύρωση ειδικών απολαβών. Δεν εναντιώνεται στη συντεχνιακή στάση.

Γι' αυτό και δεν συμπαρίσταται σε ουσιαστικές αλλαγές στις κοινωνικές δομές, όταν τα συντεχνιακά συμφέροντα απορρίπτουν τη μεταβολή. Οι κοινωνικές ομάδες βρίσκουν συναίνεση όταν επιζητούν αγωνιστικά να διατηρήσουν και να διευρύνουν κατακτημένες θέσεις. Η ελληνική κοινωνία χαρακτηρίζεται από κινητικότητα προς παραδεδωγμένες και αδράνεια προς νέες κατευθύνσεις. Ο βιομήχανος αντιδρά στην κατάργηση των εξαγωγικών επιδοτήσεων παρ' όλο που υποστηρίζει την ανάγκη αποκατάστασης του ανταγωνισμού και μείωσης των δημοσίων δαπανών. Δημόσιοι υπάλληλοι απαιτούν να διατηρήσουν τη μισθολογική απόστασή τους από άλλους δημόσιους υπαλλήλους παρ' όλο που υποστηρίζουν το ενιαίο μισθολόγιο. Οι αγροτικές συνδικαλιστικές οργανώσεις ζητούν συνέχιση και αύξηση της επιδότησης για προϊόντα των οποίων η διάθεση στη διεθνή

αγορά είναι φθίνουσα και στην εσωτερική αγορά σχεδόν ανύπαρκτη, παρ'όλο που υποστηρίζουν την αναδιάρθρωση των καλλιεργειών και τον εκσυγχρονισμό της παραγωγής. Το ασφαλιστικό σύστημα νοσεί αλλά κανείς δεν ζητά τη συνολική και ριζική αναμόρφωση του για να υπάρξει δικαιότερη κατανομή πόρων και παροχών. Το μόνιμο αίτημα όλων των ταμείων, που συναντούν οικονομικά προβλήματα είναι η καθιέρωση ενός κοινωνικού πόρου, δηλαδή η επιβολή φορολογίας στους υπόλοιπους πολίτες προς όφελός τους.

Η συντηρητική στάση της ελληνικής κοινωνίας οφείλεται στο ότι η συντηρητική παράταξη πέτυχε την ένταξη όλο και περισσότερων στρωμάτων στον αστικό χώρο με τη διατήρηση των πελατειακών σχέσεων της υπαίθρου, με συλλογικές παροχές, με την ευκαιριακή παραχώρηση προνομίων και με τη καθιέρωση ειδικών ρυθμίσεων για να ξεπεραστούν οι κατά καιρούς κρίσεις. Η ένταξη του συντεχνιακού φαινομένου είναι αποτέλεσμα του άτακτου και σπασμωδικού τρόπου με τον οποίο δημιουργήθηκε ο αστικός ιστός στην Ελλάδα. Η συστηματική στην επιδίωξη της αλλά άναρχη στις λειτουργίες πολιτική της ενσωμάτωσης ενίσχυσε τον εγωιστικό τρόπο συμπεριφοράς που διέπει τις τοπικές κοινότητες καθιέρωσε μία πολυδιασπασμένη σε ομάδες κοινωνία.

Η επέκταση του συντεχνιακού φαινομένου είναι δυνατή όταν ο ρυθμός αύξησης του εγχώριου προϊόντος επιτρέπει τη συνεχή επέκταση των παροχών. Σε ένα κλίμα οικονομικής στασιμότητας ή σταθεροποίησης η συντεχνιακή επέκταση δρά αρνητικά. Σε μία χώρα που επιδιώκει την ανάπτυξη και έχει να γεφυρώσει το χάσμα που τη χωρίζει από τις αναπτυγμένες βιομηχανικές χώρες

για να συμμετάσχει έτσι στο διεθνή καταμερισμό εργασίας σε μία συνεχώς βελτιούμενη θέση, ο πολλαπλασιασμός των οργανωμένων ομάδων παρεμποδίζει την γρήγορη προσαρμογή. Συντηρεί δομές που δεν είναι σύμφωνες με τις σύγχρονες απαιτήσεις παραγωγής και διανομής, δεν συμβάλουν στην ανάπτυξη και είναι αντίθετες με τις απαιτήσεις κοινωνικής δικαιοσύνης.

Μία συντεχνιακή δομή μπορεί βέβαια, όπως δείχνει το παράδειγμα των αναπτυγμένων καπιταλιστικών χωρών, να συμβάλει στην αποδοχή και εφαρμογή μίας πολιτικής άρα και στον εκσυγχρονισμό της ελληνικής κοινωνίας. Όμως προϋπόθεση είναι οι συνομιλητές της πολιτείας να είναι λίγοι, αντιπροσωπευτικοί και νομιμοποιημένοι. Τότε είναι εφικτές διαπραγματεύσεις με δεσμευτικά για όλους αποτελέσματα. Όταν αντίθετα η πολιτεία βρίσκεται αντιμέτωπη με πληθώρα διαπραγματευτών (π.χ. οι συνδικαλιστικές οργανώσεις του δημόσιου τομέα) των οποίων αμφισβητείται και η νομιμοποίηση (περίπτωση της ΓΣΕΕ), υποχρεώνεται σε μία σειρά ξεχωριστών συμβιβασμών που οδηγούν σε διαφοροποιήσεις της πολιτικής και την καθιστούν τελικά ανενεργή. Η θεωρία του κορπορατισμού δεν έχει παρά περιορισμένη ισχύ στην ελληνική περίπτωση.

Η πολιτική απάντηση στο συντεχνιακό κατακερματισμό είναι ο περιορισμός των δομών που συντηρούν και προάγουν τον κατακερματισμό αυτό. Είναι η καθιέρωση διαδικασιών και λειτουργιών που θα συντείνουν να εξασθενίσουν τις ομάδες με έντονα ειδικά συμφέροντα και μονοπωλιακές θέσεις εξουσίας και θα ομογενοποιήσουν την κοινωνία. Είναι στη σύγχρονη ελληνική κοινωνία και οικονομία θεσμοί και ρυθμίσεις που θα υποχρεώσουν τις

επιχειρήσεις να στηρίζονται στη δική τους αποτελεσματικότητα και όχι σε κρατικές ενισχύσεις, που θα επιτρέφουν να ξεπεραστεί η πληθώρα των μικροεπαγγελματιών και μικροεπιχειρηματιών που υφίστανται χάρη σε ειδικά προνόμια και επιβαρύνουν το κοινωνικό σύνολο με το υψηλό κόστος λειτουργίας τους. Είναι η βαθμιαία κατάργηση των πολλαπλών ρυθμίσεων για τους εργαζόμενους, ιδίως στο δημόσιο τομέα, κατά κλάδο, υποκλάδο και κατά τόπο, οι οποίες δημιουργούν και συντηρούν ομάδες χάρη στην ειδική μεταχείριση που παρέχουν. Είναι ο περιορισμός των κλειστών επαγγελματιών και των κλειστών διαδικασιών πρόσληψης. Είναι ο περιορισμός της κάθε ρύθμισης που περιορίζει τον ανταγωνισμό και παρέχει ειδική προστασία χωρίς να δικαιολογείται από ένα συνεχώς επανεξεταζόμενο κριτήριο κοινωνικής δικαιοσύνης και αναπτυξιακής σκοπιμότητας.

Η πολιτική αυτή απάντηση προϋποθέτει ένα υψηλό βαθμό πολιτικής κινητοποίησης. Ο ιστορικά δεδομένος για την Ελλάδα παρεμβατικός ρόλος του Κράτους οδηγεί στις δεκαετίες 1950-1980 στη στήριξη των συντεχνιακών ροπών. Η πολιτική δεν εκμεταλλεύτηκε τη σχετική αυτονομία της από την κοινωνία για να παίξει ένα παιδευτικό και καθοδηγητικό ρόλο. Αυτό θα πρέπει να γίνει τώρα. Στην Ελλάδα σήμερα συγκροούνται οι δυνάμεις που έχουν διεισδύσει στο αστικό κέλυφος και εξασφαλίζει ειδικά καθεστώτα με τις δυνάμεις του εκσυγχρονισμού που θέλουν να βελτιώσουν την παραγωγικότητα και ανταγωνιστικότητα της οικονομίας ώστε να δώσουν ώθηση στην ανάπτυξη. Η πολιτική πρέπει να συντελέσει να ξεπεραστούν οι αντιθέσεις που γέννησε η αστικοποίηση, να αναζητήσει σημεία σύγκλισης του νέου με το παλιό και να εξασφαλίζει τον εκσυγχρονισμό. Ο πολυσυλλεκτικός χαρακτήρας έχει οδηγήσει

τα κόμματα σε μία παθητική στάση απέναντι στη συντεχνιακή επέκταση ώστε να μην αποξενώσουν ψηφοφόρους. Όμως περιθώρια για λαϊκιστικές πρακτικές που εστιάζονται στην ικανοποίηση αιτημάτων χωρίς ένταξη στη μακροπρόθεσμη προοπτική του εκσυγχρονισμού ή των αλλαγών των δομών της κοινωνίας δεν υπάρχουν πιά. Τα κόμματα πρέπει να δράσουν καθοδηγητικά, να αντιστρατευθούν με την συμπεριφορά τους την λογική της ικανοποίησης όλων. Το τρίμημα αλλιώς θα είναι η οπισθοδρόμηση.

Το συντεχνιακό φαινόμενο είναι σύμφυτο με την κοινωνία μας. Οι ομάδες συμφερόντων εντασσόμενες στη διαχείριση της πολιτικής εξουσίας μπορούν να συμβάλουν στη δημιουργία κοινωνικής συναίνεσης και την αποτελεσματικότερη λειτουργία της οικονομίας και της κοινωνίας. Μπορεί όμως να συντελέσουν με τη δράση τους και στον περιορισμό των δημοκρατικών διαδικασιών, στην εξασφάλιση προνομιακών μεταχειρίσεων, στη συντήρηση δομών ανασχετικών στον εκσυγχρονισμό. Ο ρόλος τους θα επηρεασθεί θετικά ή αρνητικά από το βαθμό που η κοινωνία και κυρίως τα πολιτικά κόμματα έχουν αναλύσει το φαινόμενο και είναι αποφασισμένα να σταθούν κριτικά απέναντι στη δράση τους, από το βαθμό που η πολιτική αποφασίσει να μην υφίσταται τις εξελίξεις αλλά να τις καθοδηγεί.